

УДК 343.973

Сахарова Олена Борисівна,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

ТІНІЗАЦІЯ ТА КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВИРОБНИЦТВА, ПОСТАЧАННЯ ТА ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

У статті визначаються основні сфери енергетичної галузі при здійсненні виробництва, постачання та продажу електричної енергії, які тісно пов'язані з тіншовими явищами та кримінальними проявами. Наголошується, що сформоване державою нормативно-правове забезпечення функціонування ринку електроенергії надає широкий простір для маніпуляцій, зловживань та перехресного субсидювання й не відповідає правилам ЄС. Доводиться, що внаслідок низького рівня контролю з боку держави, а також повільного та непрозорого розвитку ринкових відносин у паливно-енергетичному комплексі (ПЕК) значного поширення набуло використання “тіншових” схем олігархічними групами.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс, електроенергетика, “зелена” енергетика, корупція, ринок електричної енергії, альтернативні джерела енергії,

Останнім часом у світовій економіці проблеми енергозабезпечення стали одними з найактуальніших, які мають ознаки геополітичного характеру. Водночас додає проблем з енергопостачанням й прискорений перехід на генерацію альтернативної електричної енергії – “зелену” енергетику, яка є вкрай залежною від несприятливих погодних умов. Непрораховано відмовляючись від “класичних” видів енергетичної сировини, які використовують ТЕС та АЕС, розвинені країни світу, передусім країни ЄС, створили штучні проблеми для своїх економік та соціальної сфери, що призвело до стрімкого зростання цін як чинника загрози національним економічним інтересам країн – споживачів. Такі зовнішні проблеми не можуть не впливати на без того руйнівний стан паливно-енергетичного комплексу України. Наприклад, як свідчить практика, для економіки України об'єми та платежі за транзит газу з Росії до Європи стали фатально визначальними для економіки та соціальної сфери. Тому паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) має стратегічне значення для життєдіяльності усіх галузей економіки і суспільного життя України.

Економічний стан ПЕК є підґрунтям забезпечення економічної безпеки держави, оскільки питання енерговиробництва та енергозбереження сьогодні стали проблемою національної безпеки. Зокрема, електроенергетика є важливою складовою національної економіки, ефективного функціонування якої є не тільки необхідною умовою сталого розвитку економічної системи, а також умовою забезпечення

енергетичної незалежності України. Тому вирішення проблем щодо протидії тінізації та криміналізації господарської діяльності більшості визначальних сфер економіки України, зокрема у паливно-енергетичному комплексі, є вирішальними. За всі роки незалежності Україні так і не вдалося сформувати ефективну та прозору модель управління паливно-енергетичним комплексом та енергетичними ресурсами без ризиків, зокрема корупційних.

Згідно з даними звіту № 1-КОР “Про стан протидії корупції”, найчисленніша кількість кримінальних корупційних правопорушень у 2017–2019 рр. виявлена у таких сферах, як земельні відносини та паливно-енергетичний комплекс. Так, за результатами аналізу звітів діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) за період з 01.01.2017 до 30.06.2020 встановлено, що най-більш уразливими до виникнення корупційних схем є: 1) енергетика; 2) земельні відносини та 3) правосуддя. Отже, на сьогодні доводиться констатувати, що сфера енергетичних відносин є однією із найбільш уразливих до корупційних ризиків. Зараз практично всі складові енергетичного сектору України перебувають у стані змін у зв'язку зі зміною правил енергоринку з липня 2019 р., відповідно до положень Закону України “Про ринок електричної енергії”, що робить їх уразливими до використання масштабних корупційних схем. Запроваджена схема роботи ринку за новими правилами надала право виробникам здійснювати реалізацію електричної енергії на підставі двосторонніх договорів, у яких ціна визначається сторонами і може значно відрізнятись від ринкової. Це створило ризики маніпуляцій з цінами, що негативно вплинуло на фінансовий стан великих виробників електричної енергії, а також на надходження акцизного податку з електроенергії до державного бюджету.

В Україні не впроваджено механізми попередження і боротьби із маніпулюванням на ринку електричної енергії відповідно до Регламенту ЄС №1227/2011 (REMIT) від 25 жовтня 2011 р. щодо цілісності та прозорості оптового енергетичного ринку (далі – Регламент ЄС). Регламент ЄС спрямований на встановлення на національному рівні вимог та правил щодо забезпечення прозорості та цілісності ринків електричної енергії та природного газу, попередження зловживань учасниками таких ринків та встановлення відповідальності для учасників ринків за маніпулювання на енергетичних ринках та неправомірне використання інсайдерської інформації.

Крім того, за Законом України “Про альтернативні джерела енергії” виробникам альтернативної електроенергії надані всі можливі преференції та пільги, зокрема, у формі пільгових тарифів на електричну енергію. Однак розвиток альтернативної енергетики не став панацеєю для вирішення енергетичних проблем України. Більше того, питання, пов'язані з корупційною складовою та схемами зловживання бюджетними коштами в альтернативній енергетиці, вже не перший рік перебувають у центрі уваги фахівців. Альтернативні виробники виробляють не більше 1–1,5 % від загального обсягу електричної енергії, водночас претендуючи на одержання коштів у розмірі до 12 % (або навіть більше) від усіх коштів, отриманих на енергоринку країни. Саме завдяки штучно підтримуваному дисбалансу цінних позицій та тарифної політики і є сенс займатися альтернативними енергетичними технологіями (точніше, видимістю їх застосування). Дотепер не визначено

доцільності подібних “зелених” запроваджень та їхньої мети. Немає й відповіді на запитання про те, навіщо відмовлятися від класичних, апробованих технологій промислового виробництва електричної енергії, які повною мірою (технічно, технологічно, логістично і соціально) інтегровані в господарство, задля недолугих експериментів – аби “підтримати” виробника, в якого вартість товару в десятки разів перевищує ціни інших виробників, та ще і при тому, що він у найближчій перспективі не зможе мати істотного впливу на процеси виробництва. Як вбачається, такий стан справ у енергетиці склався через корупційні домовленості окремих осіб, які “присмокталися” до енергосистеми під масками екологічності, економності й технологічності. Тому закономірно, що із часом у колі науковців і практиків було визнано необхідність зниження “зелених” тарифів і більш детального вивчення цієї проблеми з позицій, які виключатимуть сліпе сприйняття альтернативної енергетики як єдино можливої. Усунути подібні зловживання можна лише шляхом досягнення і дотримання єдиних стандартів і показників у частині ціноутворення (тарифної політики) у сфері виробництва альтернативних джерел енергії на засадах чесності та розумності.

У цілому, в умовах запровадження нового ринку електричної енергії дотримання суб’єктами господарювання ліцензійних умов провадження діяльності у сфері електроенергетики також погіршилося. Через низький рівень сплати суб’єктами господарювання накладених Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), штрафів за результатами проведених перевірок, понад 41 % цих штрафів примусово стягувались за позовами НКРЕКП до суду. Як наслідок, недонадходження до державного бюджету становили близько 13,6 млн грн.

Недосконала система покладання спеціальних обов’язків (ПСО) спотворює ринкові принципи ще більше. Зокрема, серйозною проблемою для збалансування ситуації на ринку електричної енергії залишається деструктивний механізм ПСО, що покладає субсидювання пільгових тарифів для населення на державні компанії НАЕК “Енергоатом” та ПрАТ “Укренерго” за відсутності компенсації з боку держави, що робить ринок ще більш непрозорим та спотвореним.

У листопаді 2021 р. Центром Разумкова було доведено, що діюча модель ринку електричної енергії в Україні дозволяє недобросовісним постачальникам спотворювати торгові операції та здійснювати демпінг, що є серйозною ознакою умисного спотворення правил ринку на користь спекулянтів за рахунок виробників електричної енергії.

Сформоване державою нормативно-правове забезпечення функціонування ринку електроенергії надає широкий простір для маніпуляцій, зловживань та перекресного субсидювання й не відповідає правилам ЄС. Це створює значні ризики для інтеграції ОЕС України до загальноєвропейської енергосистеми ENTSO-E у 2023 р.

Разом із цим істотною ознакою злочинності у ПЕК є величезна втрата податків та зборів до державного бюджету. Внаслідок низького рівня контролю з боку держави, а також повільного та непрозорого розвитку ринкових відносин у ПЕК значного поширення набуло використання “тіньових” схем олігархічними групами. Це визначається необґрунтованою тарифною політикою, штучним

уповільненням темпів зростання основних показників підприємств ПЕК через “вимивання” грошових коштів, зниженням виробничого потенціалу.

В умовах відсутності ринкової конкуренції, прозорого регулювання та реформ в енергетичному секторі економіки низка осіб, які займали / займають високі державні посади, упродовж усіх років незалежності України отримували надприбутки, визначаючи політику діяльності у паливно-енергетичній сфері, зокрема, маючи представництво у Верховній Раді України. Ці особи були лобістами великих олігархічних фінансово-промислових груп, які займають монопольне становище в сфері енергетики України.

Монопольне становище в енергетиці належить кільком потужним фінансово-промисловим групам, створеним шляхом зрощення капіталу сумнівного походження з політичною владою: українським олігархам – ринковим гравцям (приватним постачальникам електроенергії та обленерго). Такі об'єднання в кримінологічній літературі отримали красномовну назву “кримінально-олігархічні клани”. Отже, ринок енергоресурсів – чітко структурований і фактично монополізований.

За словами глави представництва ЄС в Україні Матті Маасікаса, український ринок електроенергії поки залишається далеким від імплементації стандартів Європейського Союзу, оскільки є олігархізованим.

Можна стверджувати, що ПЕК України практично увесь залежить від інтересів олігархів-монополістів; інтереси корпорацій превалюють у енергетиці, зокрема у процесі виробництва та постачання електричної, теплової енергії; у корупційних схемах використовуються державні закупівлі та трансферне ціноутворення, різниця між ціною імпортованих енергоносіїв і пільговими цінами для населення; державні кошти розкрадаються за участі компаній-нерезидентів, які підконтрольні народним депутатам України; державним підприємствам енергетичного сектору завдаються збитки за рахунок поставки енергоносіїв нижче їх ринкової вартості підконтрольним підприємствам з подальшою реалізацією енергоносіїв за ринковою вартістю, що можливо виключно внаслідок участі в цих схемах топ-менеджерів державних і приватних підприємств, що функціонують у ПЕК, та посадових осіб державних органів, що контролюють ПЕК.

Так, у паливно-енергетичному комплексі України високопосадовцями¹ реалізуються численні схеми тіньового обігу у вигляді розкрадання бюджетних коштів, спрямованих на підтримку підприємств ПЕК; ухилення від сплати податків (зокрема, ухилення від сплати суб'єктами господарювання акцизного податку з електроенергії до державного бюджету²); корупції, що супроводжує постачання

¹ Високопосадовці – це вищі посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави, державні службовці, посада яких належить до категорії “А”, або керівники суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності становить більше 50 відсотків.

² З 1 січня 2015 р. в Україні запроваджено справляння акцизного податку з електроенергії. Загалом протягом 2018–2020 рр. до державного бюджету надійшло близько 13 млрд грн акцизного податку з електроенергії, проте з кожним роком ці надходження суттєво зменшувалися.

До платників податків віднесені: особа – суб'єкт господарювання, постійне представництво, які ввозять підакцизні товари (продукцію) на митну територію України; виробники електричної енергії, які мають ліцензію на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії і продають її на ринку електричної енергії.

енергоносіїв; інших широкомасштабних фінансових операцій, спрямованих на ухилення від оподаткування операцій у ПЕК; легалізації (відмивання) доходів, здобутих у результаті тіншового обігу енергоносіїв, а також учинення інших протиправних дій, що створюють реальну загрозу енергетичній безпеці країни. Зокрема, після запровадження з 01.07.2019 нового ринку електричної енергії відбулося різке зростання сум податкового боргу. Так, податковий борг з акцизного податку з електроенергії на 01.01.2018 становив 96,8 тис грн, а на кінець 2020 р. зріс до 37 млн 653,1 тис. грн, або збільшився у 389 разів! Отже, після запровадження нового ринку електричної енергії відбулось різке збільшення податкового боргу з акцизного податку з електроенергії.

Ужиті правоохоронними органами заходи щодо протидії злочинам у паливно-енергетичній сфері виявилися недостатніми для реальної стабілізації криміногенної обстановки. Зазначене пов'язано, насамперед, з тим, що підрозділи Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) до кінця не з'ясували основні способи та схеми, які на практиці використовують правопорушники для вчинення злочинів у цій сфері. Суд може відмовитися вважати за завдану матеріальну шкоду, наприклад, недоотримані вигоду чи прибутки державних компаній унаслідок службового зловживання чи реалізації корупційної схеми. Так само вкрай складно переконати суд у завданні шкоди інтересам державних підприємств ПЕК через проведені конкурсні торги, якщо слідчі не матимуть прямих доказів, які засвідчили б порушення законодавства у сфері державних закупівель. Окреслена проблематика гостро постала саме в ПЕК, зокрема в сфері електроенергетики. Тому викриття злочинів, учинених службовими особами в паливно-енергетичній сфері, у тому числі в електроенергетиці, є досить складним завданням. Крім зазначеного вище, а також тиску з боку осіб, інтереси яких зачіпає орган досудового розслідування, важливою перешкодою є складний механізм встановлення способів їх учинення. Саме тому дослідження найпоширеніших способів службових зловживань у ПЕК надають можливість визначити напрями залучення сил і засобів правоохоронних органів під час оперативного обслуговування об'єктів ПЕК, зокрема електроенергетики.

Узагальнимо низку чинників, які ускладнюють виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, учинюваних високопосадовцями у ПЕК: можливість злочинних груп документально прикривати свою протиправну діяльність; можливість прикривати злочинні оборудки цілком законними угодами; можливість ефективно протидіяти спробам правоохоронних та контролюючих органів виявляти і розслідувати факти протиправної діяльності злочинної групи з використанням недоторканності осіб різних рівнів виконавчих та законодавчих органів; труднощі, пов'язані з відслідковуванням руху викраденої (нелегально видобутої або отриманої) сировини від видобувача до переробника (виробника теплової або електроенергії) та переміщенням коштів, за які відбувається оплата за кінцевий продукт (послугу з постачання електроенергії); об'єднання злочинних груп на видобувних підприємствах із злочинними групами на підприємствах, що виробляють і реалізують кінцевий продукт на основі спільних інтересів протидії правоохоронним та контролюючим органам; наявність у членів злочинних груп корупційних зв'язків у владних структурах.

Криміналізація економічних відносин у ПЕК призводить до деформації та атрофії галузевого правового регулювання, встановлення асоціальних норм поведінки у цій сфері. Протягом десятиліть, за результатами правоохоронної діяльності на об'єктах ПЕК вбачається наростаюча криміналізація цієї галузі, тобто несприятливій тенденції розвитку ПЕК посилюються низкою вчинюваних кримінальних правопорушень, причому вони, як правило, складають злочинні ланцюги, що об'єднані певною метою.

Можна виокремити технологічний ланцюг, що використовується високопосадовцями в процесі заволодіння майном у ПЕК шляхом зловживання службовим становищем.

Перша ланка – видобування сировини для функціонування генеруючих потужностей. На цьому етапі здійснюється вуглевидобуток, нафтовидобуток, газовидобуток, видобуток торфу і сланців, урану та інших ядерних матеріалів та її придбання в інших країнах.

Друга ланка – придбання обладнання та створення генеруючих потужностей для виробництва електроенергії (вуглепереробні, газопереробні, для переробки торфу і сланців; підприємства електроенергетики (ТЕС, ГЕС), атомної енергетики (АЕС), котлогосподарство, для створення місцевих енергоносіїв).

Третя ланка – транспортування та розподіл сировини (перевезення вугілля, торфу та сланців, газопроводи (інші способи транспортування газу)).

Четверта ланка – перетворення (переробка) сировини, виробництво електроенергії (ТЕС, ГЕС, АЕС).

П'ята ланка – постачання електроенергії (електромережі, включаючи високівольтні лінії електропередачі та низьковольтні розподільні електромережі, паро- і теплопроводи, трубопроводи місцевих енергоносіїв).

Шоста ланка – розподіл, використання та споживання енергоносіїв (промислова енергетика, енергетика транспорту, енергетика сільського господарства, комунальна енергетика).

Не всі з цих ланок є однаково криміногенними за можливістю вчинення високопосадовцями кримінальних правопорушень. Найбільш кримінально ураженими секторами ПЕК є нафтогазова, вуглевидобувна та постачання електроенергії. При цьому у галузевому розрізі найбільше від корупції потерпають підприємства, що займаються видобутком нафти і газу, електроенергетичні й атомні компанії.

Низька питома вага розслідуваних кримінальних правопорушень у сфері ПЕК обумовлюється як їх латентністю, круговою порукою, так і удосконаленням способів їх учинення.

До основних форм заволодіння активами підприємств ПЕК, у тому числі електроенергетики, у процесі здійснення господарської діяльності належать: привласнення, розтрата майна і коштів підприємств ПЕК або заволодіння ними шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України); заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України); нецільове використання бюджетних коштів (ст. 210 КК України); підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205⁻¹ КК України); ухилення від сплати

податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України); шахрайство (ст. 190 КК України); легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України). Розповсюдженими в електроенергетиці також є викрадення електричної енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188-1 КК України), умисне пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194¹ КК України), підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України).

При цьому найпоширенішим злочином у сфері електроенергетики України є привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України): на нього припадає переважна більшість зафіксованих фактів корупційної діяльності винних осіб у цій сфері. Другою за “популярністю” статтею є зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

Зокрема, стрімко поширюються вчинювані у цій сфері тяжкі та особливо тяжкі злочини проти власності, зокрема заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Слід наголосити, що вчинення кримінальних правопорушень – заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, характерно саме для галузей економіки, які займають монопольне становище, до яких належить енергетика.

Зважаючи на різні об'єкти безпосереднього кримінального впливу у ПЕК, зокрема в електроенергетиці, різноспрямованість злочинних посягань щодо ланок економічного процесу з виробництва енергоресурсів, неоднакові способи незаконного збагачення та специфіку контингенту злочинців, можна поділити статистичний масив досліджуваних злочинів у цій сфері на три основні групи: викрадення майна та обладнання підприємств ПЕК; посягання, пов'язані з фінансово-господарською діяльністю у ПЕК; посягання, пов'язані з державним управлінням у ПЕК.

Такими кримінальними правопорушеннями завдаються істотні матеріальні збитки підприємствам енергетичного сектору економіки та державі, чим знижується рівень національної безпеки України: у 2016 р. встановлена сума матеріальних збитків у розглядуваних кримінальних провадженнях, розслідування за якими закінчені, складала 29 млн 932,99 тис. грн; 2017 р. – 10 млн 154,84 тис. грн; 2018 р. – 12 млн 885,87 тис. грн; 2019 р. – 14 млн 125,62 тис. грн; 2020 р. – 639 млн 132 тис. грн.

У цілому, до об'єктів, де можуть бути вчинені кримінальні правопорушення в електроенергетиці, належать: підприємства електроенергетики, зокрема теплові, атомні, гідро- та інші електростанції; електричні мережі, самостійні електромережі (лінії електропередач і електростанції районних енергосистем, інші електромережі, що знаходяться на самостійному балансі); органи та підрозділи державних органів, що здійснюють нагляд та контроль в електроенергетиці.

Отже, основні напрями боротьби зі злочинністю і корупцією в електроенергетиці України пролягають через економічну площину, а тому працівники Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України потребують

науково-практичних матеріалів, методик щодо виявлення нових способів учинення корупційних правопорушень, науково-практичних розробок щодо тактики досудового розслідування у найбільш криміногенних галузях промисловості (зокрема, енергетиці).

Тотальна корупція на державних підприємствах ПЕК України, у тому числі в електроенергетиці, є вкрай деструктивною для економічної безпеки держави, оскільки криміналізація паливно-енергетичної сфери національної економіки відчутно впливає і на інші галузі економіки та подальшого розвитку суспільних правовідносин. Висока латентність злочинних дій суб'єктів, які знаходяться в керівних структурах підприємств ПЕК, ускладнює виявлення, розкриття і розслідування фактів заволодіння майном, коштами таких державних підприємств шляхом зловживання службовим становищем. Для розроблення дієвих механізмів протидії цим кримінальним правопорушенням під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, з-поміж іншого, необхідно комплексно дослідити види та способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері електроенергетики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пріоритетні галузі для стратегічного аналізу корупційних ризиків: аналітичне дослідження: НАЗК. 2020. 20 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Priorytetni-galuzi-dlya-analizu.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).
2. Високі тарифи як наслідок корупції та монополізації енергетики. Як запобігти та кому відповідати? (підсумки “круглого столу” 11.04.2019). URL: <https://el-research.center/2019/04/12/> (дата звернення: 20.10.2021).
3. Звіт про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження акцизного податку з електричної енергії до Державного бюджету України: рішення Рахункової палати від 25.05.2021 №11-4. URL: http://gr.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/11-4_2021/Zvit_11-4_2021.pdf (дата звернення: 20.10.2021).
4. Базові причини енергетичної кризи в ОЗП 2021–2022 рр. URL: <https://www.razumkov.org.ua/statti/bazovi-prychyny-energetychnoi-kryzy-v-ozp-2021-2022rr>. (дата звернення: 20.10.2021).
5. *Мамонов К. А.* Рейдерство на підприємствах паливно-енергетичного комплексу: стан та особливості здійснення. *Економічний аналіз*: зб. наук. праць: ТНЕУ; Тернопіль: Економічна думка, 2017. Т. 27. № 1. С. 206–212.
6. *Головкін Б.М., Дарнопих Г.Ю., Христич І.О.* та ін. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2013. 248 с.
7. Психологічні особливості організованих злочинних об'єднань: наук.-практ. посіб. / за ред. Я.Ю. Кондратьєва, С.Д. Максименка, Б.В. Романюка. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 436 с.
8. ЄС радить Україні деолігархізувати ринок електроенергії. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/es-sovetuet-ukraine-deoligarhizirovat-rynok-elektroenergii> (дата звернення: 20.10.2021).
9. Викрито схему розкрадання газу на 1,4 млрд грн: матеріали НАБУ для ЗМІ. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/vykryto-shemurozkradannya-gazu-na14-mlrd-grn> (дата звернення: 20.10.2021).
10. *Літін Ю.О.* Розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України: дис. ... д-ра філософ. Київ, 2021. 302 с.
11. Розслідування НАБУ в галузі ПЕК. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/infographics/rozsliduvannya-nabu-v-galuzi-pek> (дата звернення: 20.10.2021).

REFERENCES

1. Priority areas for strategic analysis of corruption risks: analytical study. NAKK. (2020). Kyiv. URL: <https://>

/nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Priorytetni-galuzi-dlya-analizu.pdf (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

2. Vysoki taryfy iak naslidok koruptsii ta monopolizatsii enerhetyky. Yak zapobihy ta komu vidpovidaty? (pidsumky “kruhhloho stolu”) “High tariffs as a result of corruption and energy monopolization. How to prevent and to whom to respond?”. (2019). URL: <https://el-research.center/2019/04/12/> (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

3. Rishennia Rakhunkovoi palaty “Zvit pro rezultaty audytu efektyvnosti planuvannia ta rezuliatyvnosti kontroliu za povnotoiu narakhuvannia i svojechasnistiu nadkhodzhenia akcyznoho podatku z elektrychnoi enerhii do Derzhavnogo biudzhetu Ukrainy”. “The decision of the Accounting Chamber “Report on the results of the audit of the effectiveness of planning and effectiveness of control over the completeness of accrual and timeliness of receipt of excise tax on electricity to the State Budget of Ukraine” from May 25 2021, No.11-4. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/11-4_2021/Zvit_11-4_2021.pdf (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

4. Bazovi prychny enerhetychnoi kryzy v OZP 2021-2022 rr. “Basic causes of the energy crisis in RAM 2021-2022”. <https://www.razumkov.org.ua/statti/bazovi-prychyny-energetychnoi-kryzy-v-ozp-2021-2022rr>. (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

5. *Mamonov K.A.* (2017). Reiderstvo na pidpriemstvakh palyvno-enerhetychnoho kompleksu: stan ta osoblyvosti zdiisnennia. “Raiding at the enterprises of the fuel and energy complex: state and features of implementation”. Abstracts of Papers ‘2017, 27: *Ekonomichnyj analiz – Economic analysis*: zb. nauk. pratsi: “Proceedings of the Conference Title” (P. 206–212). [In Ukrainian].

6. *Holovkin B.M., Darnopykh H.Ju., Khrystych I.O.* (2013). Zlochynnistj u palyvno-enerhetychnij sferi Ukrainy: kryminologichna kharakterystyka ta zapobighannja: monohrafija [Crime in the fuel and energy sector of Ukraine: criminological characteristics and prevention: a monograph]. Kharkiv: Pravo. [In Ukrainian].

7. *Kondratiiev Ya.Yu., Maksymenko S.D., Romaniuk B.V.* (2002). Psykholohichni osoblyvosti orhanizovanykh zlochynnykh obiednan. “Psychological features of organized criminal associations”: scientific-practical manual. Kyiv. 436 p. [In Ukrainian].

8. JeS radyt Ukraini deoligharkhizuvaty rynek elektroenerhii. “The EU advises Ukraine to deoligarhize the electricity market”. <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/es-sovetuet-ukraine-deoligarhizirovat-rynok-elektroenergii>. (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

9. Vykryto skhemu rozkradannia hazu na 1,4 mlrd hrn.: materialy NABU dlia ZMI. “A scheme of gas theft worth UAH 1.4 billion has been exposed”: NABU materials for the media. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/vykryto-shemurozkradannya-gazu-na14-mlrd-grn>. (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

10. *Lipin Yu.O.* (2021). Rozsliduvannia zavolodinnia majnom shljakhom zlovzhyvannia sluzhbovym stanovyshhem u palyvno-enerhetychnomu kompleksi Ukrainy. “Investigation of seizure of property through abuse of office in the fuel and energy sector of Ukraine”. Doctor’s thesis. Kyiv. 302 p. [In Ukrainian].

11. Rozsliduvannia NABU v haluzi PEK. “NABU investigation in the field of fuel and energy”. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/infographics/rozsliduvannya-nabu-v-galuzi-pek>. (Date of Application: 20.10.2021) [In Ukrainian].

UDC 343.973

Sakharova Olena,

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Laboratory, State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

SHADING AND CRIMINALIZATION OF THE ENERGY SECTOR IN THE PRODUCTION, SUPPLY AND SALE OF ELECTRICITY

The article identifies the main areas of the energy industry in the production, supply and sale of electricity, closely related to the shadow phenomena and criminal manifestations. At the outset, the author notes that the state-established regulatory framework for the functioning of the electricity market provides ample room for

© Sakharova Olena, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.4\(54\).27](https://doi.org/10.36486/np.2021.4(54).27)

Issue 4(54) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

manipulation, abuse and cross-subsidization and does not comply with EU rules. Due to the low level of state control, as well as the slow and non-transparent development of market relations in the fuel and energy complex (FEC), the use of “shadow” schemes by oligarchic groups has become widespread.

The main emphasis in the article is on the consideration of a number of forms of seizure of assets of fuel and energy enterprises, including electricity, in the process of carrying out economic activities by these enterprises. In the course of the research, the author found that serious and especially serious crimes committed against property, including the seizure of property through abuse of office, are rapidly spreading in this area. Taking into account the methods of illicit enrichment and the specifics of the contingent of criminals in the energy sector, the author divides the statistical array of crimes studied in this area into three main groups: theft of property and equipment of fuel and energy enterprises; encroachments related to financial and economic activities in the fuel and energy sector; encroachments related to public administration in the fuel and energy sector.

The article also summarizes a number of factors that complicate the detection and investigation of criminal offenses committed by high-ranking officials in the power industry. Established, that the measures taken by law enforcement agencies to combat crimes in the fuel and energy sector were insufficient to actually stabilize the criminogenic situation. The author concludes that the study of the most common ways of abuse of office in the fuel and energy sector allows determines the areas of involvement of law enforcement forces and funds in the process of operational maintenance of fuel and energy facilities, in particular electricity.

At the end of the article argues the need to develop for employees of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine scientific and practical materials, methods of identifying new ways of committing corruption offenses, scientific and practical developments on pre-trial investigation tactics in the most criminogenic industries (including energy).

Keywords: fuel and energy complex, electric power industry, “green” energy, corruption, electricity market, alternative energy sources.

Отримано 29.11.2021